

Toepassingsopdrachten

bij

Levensloopsociologie

Hans-Jan Kuipers

u i t g e v e r i j | C
c o u t i n h o

bussum 2020

Deze toepassingsopdrachten horen bij de tweede, herziene druk van *Levensloopsociologie* van Hans-Jan Kuipers.

© 2009/2020 Uitgeverij Coutinho bv
Alle rechten voorbehouden.

Eerste druk 2009
Tweede, herziene druk 2020

Uitgeverij Coutinho
Postbus 333
1400 AH Bussum
info@coutinho.nl
www.coutinho.nl

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN: 978 90 469 0763 4
NUR: 741

Inhoud

1	Levensloopsociologie	4
2	Socialisatie	6
3	Drijfveren.....	8
4	Grenspassages	9
5	Generaties	10
6	Dwarsdoorsnede en lengterichting	12

1 Levensloopsociologie

- 1 In het boek worden de klaagzang, de verdediging en de bekentenis genoemd als modellen voor levensverhalen. De verteller van een levensverhaal kan die modellen gebruiken om vorm te geven aan het eigen verhaal.
 - a. Zoek in een letterkundig naslagwerk of via internet de letterkundige benamingen van de modellen en geef literaire voorbeelden en de eventueel de verfilmde versies daarvan.
 - b. Illustreer de vertelmodellen vervolgens met levensverhalen, bijvoorbeeld van zorggebruikers die als casuïstiek bij methodiek gebruikt zijn of die je uit eigen praktijkervaringen kent.
 - c. Bespreek met collega's of medestudenten of het herkennen van het vertelmodel dat iemand al of niet bewust gebruikt om over zijn eigen leven te vertellen van belang is bij het uitvoeren van de primaire cliëntgebonden taken.

- 2 Om na te gaan wat moderniteit inhoudt, is de eigen familiegeschiedenis bruikbaar. De kenmerkende veranderingen op economisch, politiek, cultureel en sociaal terrein die in het boek genoemd zijn, blijken dan herkenbaar in de levens van verwanten.
 - a. Maak een stamboom van je eigen familie die minimaal de eigen generatie en de generaties van je ouders, grootouders en overgrootouders omvat. Het is nuttig als de stamboom teruggaat tot omstreeks 1900.
 - b. Maak de stamboom sociologisch interessant door bij zo veel mogelijk familieleden aan te geven waar ze geboren en eventueel overleden zijn, welk beroep ze uitoefenden en welke religieuze of politieke oriëntatie ze hadden.
 - c. Interview twee of drie oudere familieleden over hun herinneringen aan een verhuizing of migratie, de trek van het platteland naar de stad, het verruilen van de stad voor een randgemeente, het klimmen of dalen van familieleden op de maatschappelijke ladder en politieke en religieuze veranderingen in de familie.
 - d. Bespreek met collega's of medestudenten of het voor het uitvoeren van de primaire cliëntgebonden taken van belang is om te weten hoe cliënten met moderniteit in aanraking gekomen zijn.

- 3 Om de casus van Marga volgens het recept van Mills in de context van het maatschappelijke leven te plaatsen, komen haar adres, inkomen en voorgeschiedenis aan

de orde. Later in het boek worden vergelijkbare maatschappelijke coördinaten besproken.

- a. Vergelijk de manier waarop Marga maatschappelijk geplaatst is met de tips voor onderzoek die aan Max Weber ontleend zijn (zie hoofdstuk 3) en met de vijf aandachtspunten voor het bepalen van iemands positie op de sociale landkaart (zie hoofdstuk 4).
 - b. Ga na welke verschillen en overeenkomsten er bestaan tussen de drie manieren om iemand te positioneren in het maatschappelijke leven.
 - c. Gebruik een eigen casus, bijvoorbeeld van een zorgvrager, om een vergelijkbare maatschappelijke positionering uit te voeren.
 - d. Maak duidelijk wat de overeenkomsten en verschillen zijn in de manier waarop jouw voorbeeldfiguur gepositioneerd is en de vragen die op de intakevragenlijst van een reële zorgvoorziening staan.
 - e. Vraag gebruikers van de intakevragenlijst hoe ze in de dagelijkse praktijk gebruikmaken van de hiermee verzamelde gegevens.
 - f. Bespreek met collega's of medestudenten welke voor- en nadelen de maatschappelijke positionering van zorggebruikers heeft.
- 4 Is het onderzoek van William Isaac Thomas en Florian Znaniecki alleen historisch interessant of is het ook te vertalen naar de huidige situatie?
- a. Kies een groep postkoloniale migranten, arbeidsmigranten of vluchtelingen en ga na hoe het onderzoek van Thomas en Znaniecki eruitziet als je dit onderzoek herhaalt met deze groep.
 - b. Op welke manier kom je erachter welke situatie jouw migrantengroep achter zich gelaten heeft?
 - c. Op welke manier kom je erachter welke situatie jouw migrantengroep in het land van aankomst aangetroffen heeft?

2 Socialisatie

1. Iemand die de bestaande rolverwachtingen negeert, krijgt vaak te maken met boze of verontwaardigde reacties van anderen en ook vaak met negatieve zelfoordelen. Door die reacties in kaart te brengen, neemt het besef toe van de invloed die wederzijdse verwachtingen hebben.
 - a. Ga thuis, op je werk, op school of in de sportkantine een paar dagen na over wie grapjes en negatieve en positieve opmerkingen gemaakt worden.
 - b. Ga na of degene over wie de grapjes en opmerkingen gemaakt worden de bestaande rolverwachtingen wel of niet overtreedt.
 - c. Bespreek met collega's of medestudenten of het voor het uitvoeren van de primaire cliëntgebonden taken van belang is om te weten of een zorggebruiker te maken gehad heeft met reacties op overtredingen van rolverwachtingen.

2. In de onderzoeken die Pierre Bourdieu in Algerije en Zuidwest-Frankrijk deed, bracht hij in beeld hoe een bepaald speelveld of levensgebied veranderde en wat de gevolgen daarvan waren voor de betrokkenen. Pas zijn voorbeeld toe op je eigen situatie, bijvoorbeeld als veranderingen optreden er op je werk door de komst van een nieuwe manager of bij je sportvereniging door een bestuurswisseling.
 - a. Beschrijf de oude situatie zo volledig mogelijk.
 - b. Breng in kaart welke veranderingen plaatsgevonden hebben.
 - c. Geef aan hoe verschillende partijen met de veranderingen omgegaan zijn en welke vormen van symbolische strijd daarbij zijn voorgekomen.

3. De vergelijking met een kruispunt wordt in het boek gebruikt om aan te geven wat er op iemand afkomt die te maken heeft met veelsoortige en veranderlijke rolverwachtingen en is onder meer gebruikt voor onderzoek naar migrantenvrouwen.
 - a. Zoek aanvullende informatie over de kruispuntvergelijking, bijvoorbeeld door de literatuur te gebruiken waarnaar in het boek verwezen is.
 - b. Leg uit waarom andere auteurs de term 'intersectie' in plaats van 'kruispunt' gebruiken.
 - c. Zoek bijvoorbeeld op internet de diversiteitscirkel op die bij het kruispuntdenken gebruikt wordt en beschrijf de zeven of acht identiteitsaspecten met eigen voorbeelden.

- d. Geef aan wat deze aanvullende vorm van kruispuntdenken inhoudt voor iemand die als gesocialiseerde enkeling aan het sociale leven deelneemt.
4. Door in Chicago verder te studeren en tegelijkertijd een boksschool te bezoeken, ondervond Loïc Wacquant hoe de verworven habitus bij één veld past, maar niet bij een ander veld. Door een vergelijkbare persoonlijke ervaring op te sporen, blijkt het effect van socialisatie.
 - a. Ga na in welke situatie jij het gevoel had een buitenstaander of beginneling te zijn.
 - b. Breng de kenmerken in kaart van degenen die geen buitenstaanders of beginnelingen waren in die situatie (gebruik hierbij eventueel opdracht 3 van dit hoofdstuk).
 - c. Vergelijk het resultaat met dat van een collega of medestudent. Welke overeenkomsten en verschillen vallen op?
 5. Met behulp van het input-outputmodel (zie figuur 2.1 in het boek) is uitgelegd wat socialisatie inhoudt. Wat zijn de mogelijkheden om dit te gebruiken in het sociaal werk?
 - a. Bedenk een voorbeeld van een duidelijk aanwijsbare zorggebruiker (bijvoorbeeld de casus over Marga uit hoofdstuk 1 of de casus over Herman Vos uit hoofdstuk 5, maar een eigen voorbeeld levert vermoedelijk meer op).
 - b. Pas het input-outputmodel toe op deze zorggebruiker, zodat duidelijk wordt welke output tot zorgvragen leidt en welke input tijdens de primaire en secundaire socialisatie bijgedragen heeft aan de persoonsvorming.
 - c. Bespreek met collega's of medestudenten wat het oplevert om met een zorggebruiker naar de eigen socialisatiegeschiedenis te kijken.

3 Drijfveren

1. De manier waarop Weber de ascetisch-protestantse levenswijze onderzocht heeft, is te herleiden tot drie stappen. Pas deze stappen toe op een zorgvrager of een groep zorgvragers.
 - a. Beschrijf een duidelijk aanwijsbare zorggebruiker of groep zorggebruikers volgens de richtlijnen van Weber en geef aan welk aspect van diens alledaagse doen en laten leidt tot zorgvragen.
 - b. Ga na welke subjectieve betekenis deze zorggebruiker of groep hecht aan dit aspect.
 - c. Beschrijf de onbedoelde en onvoorziene gevolgen van het subjectief betekenisvolle doen en laten van de zorgvrager of groep.

2. Weber beschrijft charisma als een vluchtpoging uit een maatschappij die in het teken staat van de bureaucratische organisatie, de materialistische levenswijze en het doel-rationele denken. Is zijn redenering van toepassing op de actuele maatschappij?
 - a. Beschrijf de relaties tussen de leider en de volgelingen van een politieke of culturele beweging met charismatische trekken.
 - b. Tracht te achterhalen of de leden van de gekozen beweging zich meer of minder afzetten tegen de overheersing door de bureaucratische organisatie, de materialistische levenswijze en het doel-rationele denken.

4 Grenspassages

1. In plaats van de enkelvoudige weg naar de volwassenheid en identiteitsvoltooiing die Erikson beschrijft, zijn er schematisch vier wegen aan te wijzen. De kans dat iemand een van deze vier wegen volgt, hangt onder meer af van zijn maatschappelijke positie. Om die positie vast te stellen, zijn in het boek vijf aandachtspunten genoemd.
 - a. Kies een speelfilm met voldoende informatie over de kindertijd en volwassenwording van een van de hoofdpersonen en stel met behulp van de begrippen 'pubercrisis' en 'keuzen' vast of het filmpersonage de weg van identiteitsvoltooiing, -verhindering, -moratorium of -verwarring volgt.
 - b. Gebruik de vijf aandachtspunten om aan te geven of de weg die het filmpersonage naar de volwassenheid volgt, samenhangt met haar of zijn maatschappelijke positie.
 - c. Bespreek met collega's of medestudenten of het voor de primaire cliëntgebonden taken van belang is om te weten welke weg een zorggebruiker naar de volwassenheid gevolgd heeft.

2. Terwijl Kohli de standaardlevensloop als een typisch modern verschijnsel ziet, beschouwen Giddens en Beck de keuzebiografie als een kenmerk van de hoge moderniteit. Om na te gaan welke opvatting het meest aansluit bij bekende situaties, is de eigen familiegeschiedenis bruikbaar.
 - a. Kies drie à vier familieleden van verschillende generaties over wie je voldoende informatie hebt en zet hun levens uit op een tijdbalk.
 - b. Beargumenteer wie van je familieleden een levensloop heeft die het meest lijkt op een standaardlevensloop. Bedenk daarbij dat afwijkingen van het standaardprogramma horen bij de opvatting van Kohli.
 - c. Beargumenteer wie van je familieleden een levensloop heeft die het meest lijkt op een keuzebiografie. Houdt in dit geval rekening met het belang dat Giddens en Beck hechten aan reflectieve identiteit.
 - d. Gebruik de vijf aandachtspunten om de maatschappelijke posities te vergelijken van de familieleden met een standaardlevensloop en keuzebiografie.

5 Generaties

1. De demografische transitie is een langzaam veranderingsproces in de bevolkingssamenstelling, waarin drie fasen te onderscheiden zijn. Voor het vaststellen van de transitiefasen zijn de geboorte- en sterftcijfers, kinderaantallen en gemiddelde levensverwachting van belang. Er zijn ook, minder cijfermatige, illustraties in de eigen familiegeschiedenis te vinden.
 - a. Vergelijk de kinderaantallen in opeenvolgende generaties van je eigen familie.
 - b. Vergelijk de leeftijden die de leden van de opeenvolgende generaties bereikt hebben en de leeftijden waarop hun eerste en laatste kind geboren zijn.
 - c. Is met deze informatie te zeggen welke delen van de eigen familie zich in de tweede en derde transitiefasen bevinden?

2. De socioloog Becker heeft vijf opeenvolgende generaties in Nederland geïdentificeerd. Zijn collega Mannheim maakt het mogelijk om genuanceerder naar generaties te kijken. Het verschil tussen deze manieren om generaties aan te wijzen is de basis voor deze toepassingsopdracht.
 - a. Ga na welke generaties van Becker in je eigen familie voorkomen en kies een aantal familieleden die de verschillende generaties vertegenwoordigen.
 - b. Geef aan op welke punten Beckers beschrijving van de generaties van toepassing is op de familieleden die je als vertegenwoordigers gekozen hebt en welke kenmerken van die familieleden niet in het beeld passen.
 - c. Beschrijf twee à drie van de vertegenwoordigers uit je familie met de indeling van Mannheim in het biologische niveau van de generatiepositie, het sociale niveau van de generatiesamenhang en het culturele niveau van de generatie-eenheid.
 - d. Ga met behulp van het begrip 'generatie-eenheid' na of de beschreven familieleden tot een groep behoorden met bijvoorbeeld een eigen ontmoetingsplaats of gemeenschappelijke gewoonten wat betreft taal, kleding en muziekvoorkeur.
 - e. Bespreek met collega's of medestudenten wanneer het voor het uitvoeren van de primaire cliëntgebonden taken van belang is om zorggebruikers in een generatie te plaatsen.

3. De kernbegrippen van de etiketteringstheorie zijn 'primaire deviantie', 'etikettering' en 'secundaire deviantie'. In contact met zorggebruikers is het de kunst om achteruit te redeneren en met de secundaire deviantie te beginnen.
 - a. Beschrijf nauwkeurig het gedrag van een zorggebruiker of een groep zorggebruikers waarmee je ervaring opgedaan hebt in een specifieke situatie, bijvoorbeeld bij een teleurstelling of terechtwijzing.
 - b. Ga in gesprek met collega's, praktijkbegeleiders of medestudenten na of het beschreven gedrag van de zorggebruiker of groep als voorbeeld van secundaire deviantie gezien kan worden.
 - c. Ga in hetzelfde gesprek na welke vormen van etikettering bijgedragen hebben aan de totstandkoming of toename van het beschreven gedrag.

6 Dwarsdoorsnede en lengterichting

1. Het sociaalecologische model van Bronfenbrenner is te gebruiken om een dwarsdoorsnede te maken van de wereld waarin iemand zich beweegt. Door dit model toe te passen op de leefwereld van concrete personen worden de toepassingsmogelijkheden ervan pas goed duidelijk.
 - a. Kies iemand over wie je veel informatie hebt (bijvoorbeeld een personage uit een roman of een film, een familielid of kennis, of een geanonimiseerde zorggebruiker), breng de microsystemen in beeld waarin deze persoon actief is en geef aan wat haar of zijn positie in de afzonderlijke microsystemen is.
 - b. Beschrijf de onderlinge relaties tussen de microsystemen op het niveau van het mesosysteem en ga na welk effect deze relaties hebben op het doen en laten van de persoon.
 - c. Ga na welke exosystemen veel invloed hebben op de wereld waarin de persoon zich beweegt, waardoor bijvoorbeeld duidelijk wordt dat de economische situatie meer invloed heeft dan de landelijke politiek.
 - d. Bespreek met collega's of medestudenten of en hoe een sociaalecologisch model gebruikt wordt bij het beschrijven van zorggebruikers.

2. Als mensen elkaar vertellen wat ze in een bepaalde situatie gedaan hebben, gebruiken ze de woorden 'ik' en 'me' of 'mij' door elkaar. Volgens Mead is het gebruik van deze woorden een aanwijzing van twee facetten van onze persoonlijke identiteit.
 - a. Kies een korte tekst (ongeveer twee pagina's) waarin iemand vertelt over iets wat hij meegemaakt heeft, bijvoorbeeld uit een roman of film, een brief of een dagboekfragment, of een verslag van een gesprek met een geanonimiseerde zorggebruiker.
 - b. Geef met twee kleuren aan waar de vertellende persoon de termen 'ik' en 'me' of 'mij' gebruikt.
 - c. Lees de passages in de eerste persoon enkelvoud ('ik') en geef aan welk beeld daarbij van de persoon ontstaat.
 - d. Lees dan de passages waarin de objectvorm van de eerste persoon enkelvoud beklemtoond ('mij') en onbeklemtoond ('me') gebruikt wordt en geef aan hoe het beeld van de persoon er in dit geval uitziet.

- e. Bespreek met collega's of medestudenten wat de achterliggende verschillen zijn in het gebruik van beide soorten persoonlijke voornaamwoorden en of Mead terecht zegt dat hier verschillende facetten van de identiteit in het geding zijn.